

לגליליון מורחב
יש לשלוח בקשה ל-
amikta@amikta.co.il

שמעתא עמיקתא

גליון תקמ"ד | פרשת וישלח | תשפ"ג | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

הלכות מצויות לחנוכה (א')

משיעורי
הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה בשכונת רמות ב'

מצות הדלקת נרות

עשיית מלאכה לפני ההדלקה

אכילה ושאר צרכיו לפני ההדלקה
אסור לאכול או להתעסק בשאר דברים חצי שעה לפני זמן חובת ההדלקה (מהשקיעה או מצאה"כ למר כדאית ליה ומר כדאית ליה, עיין לקמן), ואפילו אם התחיל פוסק. (מ"ב ס"י) תרעב ס"ק ז' ושע"צ (אות ד). ודין זה נוהג אף בנשים. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש חנוכה פט"ז אות ב)].

לימוד תורה לפני ההדלקה
אפילו ללמוד אסור חצי שעה לפני שהגיע זמן ההדלקה (י"א שהיא בצה"כ וי"א בשקיעת החמה). ומי"מ הנוהגים להדליק בזמן שקיעת החמה יכולים להקל ללמוד עד השקיעה. (מ"ב ס"ק ז' ושע"צ (אות ד). ודעת הגר"מ זצ"ל (חוט שני חנוכה עמי שיח) דמסתבר שללמוד הלכות חנוכה מותר בכל גוונא דמסתמא יזכר שצריך להדליק. וכשמגיע זמן ההדלקה מפסיק תלמודו. (מ"ב ס"ק ז').

מי שתורתו אומנותו
אף מי שתורתו אומנותו צריך לבטל ת"ת כדי לקיים מצות נ"ח בזמן. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פט"ז אות א). אולם דעת הגר"ח פיינברג זצ"ל דאין עליהם לבטל ת"ת כדי להדליק בזמן, אלא נשותיהם ידליקו עבורם. ועי' משי"כ בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון רמ"ג]. ובח"ו"ל שמדליקים בבית ולא מדליקים ברה"ר אין צריך לבטל ת"ת כדי להדליק בזמן. [הגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה עמי קעד)].

סגירת הנויות על מנת להדליק בזמן
יש לסגור הנויות על מנת להדליק נ"ח בזמן, ואם פרנסתו תלויה בחנות הפתוחה בזמן ההדלקה, ואין לו את מי להשאיר בחנות, צריך למנות שליח שידליק עבורו. [הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש ח"י פליג אות א)]. ולענין הנוהגים להדליק בתוך הבית (כגון בחו"ל) יעויין להלן.

זמן ההדלקה

י"א שאין מדליקין נ"ח קודם שתשקע החמה [ש"י"ע (סי' תרעב ס"א)], אלא בצאת הכוכבים. [ש"י"ע (שם) ומ"ב ס"ק א] אליבא דהש"י"ע. וי"א שיש להדליק בזמן השקיעה. (מ"ב ס"ק א). וי"א שכן מנהג ירושלים להקפיד להדליק בדיוק בתחלת השקיעה. [הגרש"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה עמי ע"א)]. וי"א שכיון שזמן השקיעה האמיתי אינו ברור לנו, וקיי"ל שאין מקדימים ההדלקה קודם השקיעה, יש להדליק קרוב לעשר דק' אחר זמן השקיעה שבלוחות. [הגרש"א זצ"ל (שבות יצחק עמי ע"א)]. ובדרך זה כתי' האג"מ (ח"ד סי' קא אות א). וכל אחד ינהג כמנהגו.

הכנת החנוכה לפני זמן ההדלקה
אפילו הנוהגין תמיד להדליק בצאת הכוכבים אחר תפלת ערבית, מן הנכון שיכינו עכ"פ השמן בתוך הנרות קודם תפילת ערבית, כדי שיהיה מוכן תיכף אחר תפלת ערבית להדליק. דאם יעשה הכל אחר תפלת ערבית בודאי יש לחוש שיעבור עיקר זמן ההדלקה והוא חצי שעה. (מ"ב ס"ס).

להדליק מפלג המנחה
אם הוא טרוד ולא יחיה לו פנאי להדליק בזמן, יכול להקדים להדליק מפלג המנחה ולמעלה [ש"י"ע (סי' תרעב ס"א)], והיינו שעה רביעית קודם צה"כ (וחשבתי שעה לפי קוצר היום דהיינו שעות זמניות). (מ"ב ס"ק א). ויברך על ההדלקה. (מ"ב ס"ק א). ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק. [ש"י"ע (שם)]. ואם לא נתן בה שמן רק כשעור חצי שעה כנהוג בכל יום יחזור ויתן בה שמן וידליק ומי"מ לא יחזור ויברך. (מ"ב ס"ק ד).

הקדמת תפלת מעריב להדלקת הנרות
המדליק בצאת הכוכבים, לכתחילה יתפלל מעריב ומיד לאחר מכן ידליק. (מ"ב שם ס"ק א) וביאר הלכה (ד"ה לא מאחרין). ומי"מ אם דרכו להתפלל מעריב בשעה מאוחרת, א"צ להקדים להתפלל לפני ההדלקה. [הגרש"א זצ"ל (שלימי מועד) והגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה עמי קסז)]. ועי' במש. עמיקתא גליון ל"ח].

יצא להתפלל ופגע בנ"ח
העומד לצאת מביתו להתפלל מעריב ופגע בנרות חנוכה (המוכנות להדלקה) אחר שהגיע זמן הדלקתם, עליו להדליק ואח"כ להתפלל מעריב. [עי' בתורת חיים (לגרי"ח זוננפלד, חנוכה אות ו) בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג]. ואף אחריו שהדליק נר ראשון, עליו לגמור להדליק שאר נרות שהם מחמת הידור מצוה, לפני שהולך להתפלל. [דאף בנרות מחמת הידור שייך משום "אין מעבירין על המצוות", עי' ב"מ (סי' תרע"ב ס"ק א)]. וכן פסק המח"ש"ס (דעת תורה סי' תרע"ב ד"ה (עד) דגומר בכה"ג, עיי"ש טעמו). ואם אין רצונו להדליק עתה ע"מ להדליק יחד עם בני הבית וכדו' יכול להדליק לאחר מכן. [כי אין דעתו להדליק נ"ח עתה וכשאין רצונו לקיים המצוה עתה אין משום אין מעבירין על המצוות כמבואר במ"א (סי' כה ס"ק ד), ולא דמי להא דלעיל שצריך להדליק לפני מעריב דשאני התם שחפץ לקיים שתייהם אלא שדעתו להקדים א' מהם משום "ידידך". והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג].

להמתין לאשה
אם אשתו לא נמצאת בשעת ההדלקה ורצונה שימתינו לה, יש לעכב ההדלקה משום שלום בית. והכל לפי הענין. [הגר"ח זצ"ל בשם הגר"ח זוננפלד זצ"ל (נר חנוכה פ"ב הגה ח)].

זמן הדלקתם לנוהגים להדליק בתוך הבית
י"א שבמקומות שנוהגים להדליק בתוך הבית א"צ ליהרר ולהדליק קודם שתכלה רגל מן השוק [ומ"א (סי' תרעב ס"א)], ומי"מ אם מדליק בפתח הבית כשהוא פתוח, טוב שיזוהרו בוה, כיון שיש הכיזא לעוברים ושבים. [רמ"א (שם) וביאר הלכה (ד"ה ומי"מ)]. ואם מדליק תוך הבית יש להדליק כשבני הבית מקובצים יחד. (מ"ב ס"י תרע"ב ס"ק ז').

הדלקת נרות חנוכה מאוחר או בזמן על ידי שליח
החושש שיגיע מאוחר לביתו (כחצי שעה אחר צה"כ) ולא יוכל להדליק בזמן, עדיף שישלח שליח כדי לקיים ההדלקה בזמן. [הגרש"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ז אות ד), והגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד הגה 65) והגר"מ זצ"ל (נר חנוכה פ"ב הגה ח)]. דלא כחשבתי ה"ל (ח"י) ס"י (ס) דאם יכול להדליק מאוחר בלילה ידליק ע"י עצמו. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג]. וכן אם בידו להדליק מפלג המנחה או בזמן ע"י שליח ידליק בזמן ע"י שליח. [הגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה פ"ח עמי קע - קע"א), הגר"מ זצ"ל (חוט שני חנוכה עמי ש"ז) והש"ב הלוי (שם)]. ואם יוכל להדליק בשעה מאוחרת בעצמו או מפלג המנחה (בעצמו), דעת הגרש"א זצ"ל (פניני חנוכה פ"ח עמי קע - קע"א) שידליק מפלג המנחה. וכל זה אם מדליק בפרסום, אבל בהדלקת בתוך ביתו (בחו"ל), אינו ידוק להדליק ע"י שליח אלא ידליק כשגיע לביתו. [הגרש"א זצ"ל (שבו"י פ"ב ע"א)]. (ועי' לקמן לענין הברכות בהדלקה ע"י שליח).

עבר ולא הדליק בזמן

שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה, שאז העם עוברים ושבים הנס. ואם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה [ש"י"ע (סי' תרעב ס"א)]. עד עמוד השחר, אף אם לא נשאר חצי שעה עד עמוד השחר. (מ"ב ס"ק יא) וש"ב הלוי (ח"י סי' קנו אות ב).

ברכה על הדלקה שלא בזמנה
המדליק בפנים צריך לברך על ההדלקה אף אם עבר זמן שלא תכלה רגל מן השוק. [מ"ב (שם)]. וי"א שבאופן זה כיון שאין היכר לבני רה"ר דוקא אם בני הבית נעורים יכול לברך על הדלקה, אבל אם ישנים לא יברך לברך. ועל כן אם בא לביתו בשעה מאוחרת בלילה ומצא בני ביתו ישנים מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה. (מ"ב שם) ע"פ המ"א (סי' ח). וי"א שהנוהג לברך אף כשבני ביתו ישנים אין מוחין בידו. [שע"צ (אות ז') ע"פ הח"י"ס, ולמעשה מנהג לברך אף באופן זה. [הגר"ש וואזנר זצ"ל (מבית לוי ח"י עמי ב)].

והמדליק בחוץ י"א שאינו מברך. [כן נ"ר' מסקנת הפר"ח (שם) שדוקא המדליק בפנים (אחר הזמן) מברך]. וי"א שמברך [כן משמע מסתימת השו"ע דבכל גוונא מברך. וכן נ"ר' מהמ"א (סי' ח) בדעת השו"ע. וכן הביא המגיד משנה שיש סוברים שגם המדליק בחוץ מברך והביאו הפר"ח (שם)], וכן המנהג בתנאי שיש עוברים ושבים (ומסתבר שבני ביתו גם מועילים לזה). [הגרש"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ד עמי ע"א)].

עבר הלילה ולא הדליק

אם עבר כל הלילה ולא הדליק, אין לו תשלומין. [ש"י"ע (שם ס"א)]. ובלילות האחרים ידליק מספר נרות כמו שאר בני אדם. [רמ"א (שם) ומ"ב ס"ק יב)].

ערב שבת

תפלת מנחה לפני ההדלקה

בערב שבת נכון לכתחלה להתפלל מנחה תחלה ואח"כ להדליק. (מ"ב ס"ס"א).

פדר הדלקת הנרות

ערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ נר שבת. [ש"י"ע (סי' תרע"ט)]. ואם הדליק של שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק של חנוכה אחר כך. וכל זה באיש המדליק, אבל אשה המדלקת כיון שהמנהג שמסתמא מקבלת שבת בהדלקתה, לא תדליק שוב של חנוכה, אלא תאמר לאחר להדליק והוא יברך אקב"ו להדליק, אבל ברכת שעה נסים וכן שהחינו ביום א' יכולה לברך בעצמה. (מ"ב שם ס"ק א).

זמן ההדלקה

מדליקין נ"ח בערב שבת בעוד היום גדול (ומי"מ מברך עליהם כמו בחול). [רמ"א (סי' תרע"ט)].

ודוקא אחר פלג המנחה שהוא שעה רביעית קודם הלילה. (מ"ב שם ס"ק א).

להסמיך ההדלקה לשקיעת החמה

במקומות שנוהגים להדליק נרות שבת בכל שבתות השנה מוקדם. י"א דבערב שבת זו יאחרו הדלקת נרות שבת כדי להדליק נרות חנוכה עשרים וחמש דקות קודם השקיעה. [הגרש"א זצ"ל (שלימי מועד)]. ובלוח אר"י להגר"מ"ט כתב כן למי שיש לו כמות שמן ממוצמת, אבל בלא"ה יכול להדליק לפני כן כנהוג. וי"א שא"צ לשנות מהמנהג שנוהגים כל השנה לענין זמן הדלקת נרות שבת, ועל כן ניתן להדליק נרות חנוכה בכל זמן פלג המנחה, ומי"מ לכתחילה ידליק נ"ח סמוך להדלקת נר שבת. [אג"מ (א"י ח"ד סי' ס"ב)]. ומוע"ז (ח"י סי' קנב) הביא כן בשם זקני ירושלים.

מוצאי שבת

זמן ההדלקה במוצ"ש

במוצאי שבת יש להזדרז להדליק נרות חנוכה, ועל כן אין לאחר תפלת מעריב. [הגר"א (מעשה רב אות ז')]. ומי"מ אין להדליק כלל לפני צאת הכוכבים. [ביאור הלכה (סי' רצ"ד שלש כוכבים)].

ועי' במוע"ז וזמנים (ח"ב סי' קנח) ובשבות יצחק (חנוכה עמי ע"א)]. ועי' בסמוך.

מזהמיר כדעת רבינו תם

המחמיר על עצמו להימנע מעשיית מלאכה במוצ"ש עד זמן של ר"ת, במוצ"ש חנוכה עליו להדליק נ"ח קודם זמן זה, מחמת שאינו נוהג כר"ת מעיקר הדין. [הגרש"א זצ"ל (שם פט"ז אות ט) והגרש"א זצ"ל (שבות יצחק עמי ע"א)]. ויש שלא ישנו זמן יציאת השבת במוצ"ש חנוכה משאר שבתות. [הגר"י"ז (שבות יצחק עמי ע"א)], אלא שדעתו שזמן דתכלה רגל מן השוק בזמניו ארוך יותר. ועי' באור לציון (ח"ד פמ"ג אות ט) ש"ס"ל שאין לשנות מנהגו לחשוש לדעת ר"ת. וכן דעת האג"מ (ח"ד סי' סב)].

להבריא לפני הדלקת נ"ח

י"א שהבדלה קודמת לני"ח וי"א שני"ח קודם להבדלה. וכל אחד ינהג כפי מנהג אבותיו. [ש"י"ע (סי' תרפ"א ס"א)]. מי"ב (שם) הבח"ל (שם)]. ומי"מ מנהג בני ספרד להדליק נ"ח בבית הכנסת קודם הבדלה, ובבית מדליקים לאחר ההבדלה. [אור לציון (ח"ד פמ"ג אות ח)].

כמה נרות מדליקים

מעיקר הדין מספיק כל יום להדליק נר אחד. (מ"ב ס"י תרע"א ס"ק ד).

מהדרין לבני עדות המזרח

מי שידו משגת להיות מהדר במצוה בלילה הראשון מדליק אחד ומכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל האחרון יהיו שמונה. [ש"י"ע (סי' תרע"א ע"א)]. ולדעת השו"ע (ר"י תרע"א) אפי' אם בני הבית רבים לא ידליקו יותר. וכן מנהג בני עדות המזרח. ולדעה זו לא מועיל לכוון שלא לצאת ידי"ח ע"י בעל הבית ולהדליק בפני עצמו. [אור לציון (ח"ד פמ"ז הגה א"ה וחבור הפסור, ופמ"ב הגה א"ה והנה)].

לבני אשכנז

י"א שיש הידור מצוה נוסף שכל א' מבני הבית ידליק (לבד מאשתו שהיא כגופו, ולבד מבנותיו). ואם אין ידם משגת כ"כ ידליקו נר א' בכל לילה. וכן מנהג בני אשכנז. ויזהרו ליתן כל אור"א נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין. [רמ"א (שם) ומ"ב ס"ק ט"ו)].

